

*Забаштанський М.М.,**к.е.н., доцент,**доцент кафедри управління персоналом та економіки праці,
Чернігівський національний технологічний університет**Роговий А.В.,**к.е.н., доцент,**професор кафедри фінансової діяльності
суб'єктів господарювання і державних установ,**Чернігівський національний технологічний університет*

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ КОНЦЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті досліджено роль та необхідність діагностики фінансового потенціалу концесійної діяльності з позиції забезпечення ефективної системи управління об'єктами державної та комунальної власності, а також формування базисних передумов сталого розвитку окремих галузей національної економіки. Визначено, що результативність концесійної діяльності безпосередньо залежить від наявного фінансового потенціалу. Обґрунтовано необхідність удосконалення методики діагностики фінансового потенціалу концесійної діяльності з урахуванням наявних обсягів фінансового забезпечення концесіонера. З метою удосконалення політики фінансового забезпечення концесіонерів запропоновано механізм діагностики фінансового потенціалу концесійної діяльності.

Ключові слова: фінансовий потенціал, діагностика фінансового потенціалу, концесійна діяльність, фінансове забезпечення, фінансовий потенціал концесійної діяльності.

Постановка проблеми. Сучасні процеси економічної глобалізації вимагають перегляду та вдосконалення існуючих підходів до здійснення економічної політики та діагностики фінансового потенціалу. В умовах нестабільності функціонування фінансової системи, наростаючої потреби у фінансових ресурсах саме виявлення й реалізація можливостей нарощування фінансового потенціалу є одним з пріоритетних серед стратегічних напрямів розвитку економіки. Забезпечення сталого економічного зростання вимагає комплексного підходу до підвищення результативності функціонування об'єктів державної та комунальної власності, які мають ключову роль у життєзабезпеченні суспільства та розвитку національної економіки. Провідні науковці розглядають концесійну діяльність як ефективну форму управління державним та комунальним майном, приділяючи значну увагу фінансовій спроможності потенційних концесіонерів. Саме тому діагностика фінансового потенціалу концесійної діяльності набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні науковці, зокрема, О.В. Абакуменко, М.Д. Білик, З.С. Варналій, Н.Б. Демчишак, В.П. Ільчук, К.В. Іоненко, Т.В. Клименко, Л.О. Коваленко, О.П. Кириленко, С.В. Кульпінський, В.Г. Маргасова, С.В. Онишко, В.Ф. Савченко, Л.Л. Тарангул, В.И. Торкатюк, В.І. Чужиков, К.І. Швабій, С.М. Шкарлет, Л.Н. Шутенко та ін., зробили вагомий внесок у теорію і практику оцінки фінансового потенціалу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, незважаючи на численні фундаментальні та прикладні наукові дослідження, розгляд цієї проблеми у процесі здійснення концесійної діяльності не можна вважати вичерпним, оскільки основні питання фінансового забезпечення потребують подальшого наукового дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні концептуальних засад механізму діагностики фінансового потенціалу концесійної діяльності та обґрунтуванні можливостей нарощення фінансового потенціалу концесійної діяльності з метою забезпечення необхідних передумов сталого розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з умов ефективного функціонування суб'єктів господарювання є їх спроможність забезпечення необхідного рівня фінансового потенціалу відповідної якості. Згідно з Економічною енциклопедією, фінансовий потенціал визначається як «наявні в економічного суб'єкта ресурси, їх оптимальна структура та вміння раціонально використовувати для досягнення поставленої мети» [1, с. 13].

Серед сучасних українських науковців, що досліджують сутність фінансового потенціалу, варто також виділити Н.Б. Демчишака, який тлумачить його як «фінансові можливості економіки, що визначаються сукупним обсягом фінансових ресурсів усіх ланок фінансової системи та ефективністю їх використання» [2, с. 6].

На думку колективу науковців під керівництвом М.А. Коваленка, фінансовий потенціал – це передумова продовження руху і його динаміки за рахунок не лише наявних ресурсів, а й невикористаних можливостей [4, с. 285]. Обсяги фінансового потенціалу відображають фінансову міць або здатність регіону чи окремих його суб'єктів брати участь у створенні матеріальних благ і наданні послуг та характеризуються сукупністю тих засобів, джерел, запасів або фінансових можливостей, якими він володіє та які можуть бути використані для реалізації конкретних цілей і завдань [3, с. 48–49].

У результаті проведеного дослідження фінансового потенціалу регіону К.В. Іоненко визначила його як «органічну єдність наявних фінансових ресурсів та можливостей їх використання у межах певної адміністративної одиниці». В його структурі виділено бюджетний потенціал, ошадний потенціал населення та інвестиційний потенціал суб'єктів господарювання (фінансово-кредитних установ та нефінансових підприємств і організацій) [4, с. 5].

М.А. Козоріз та І.З. Сторонянська трактують фінансовий потенціал як «здатність фінансової системи регіону забезпе-

чити зростання і розвиток у коротко- та довгостроковій перспективі за рахунок максимальної акумуляції та ефективного використання доступних фінансових ресурсів, а також умови, що створюються органами влади, бізнесом, домашніми господарствами регіону для досягнення визначених фінансових результатів забезпечення розширеного відтворення та соціального розвитку» [5, с. 24].

Російський науковець Ж.Г. Голодова пропонує визначати фінансовий потенціал як здатність фінансової системи регіону забезпечити зростання та розвиток у довгостроковій перспективі за рахунок сукупності максимально доступних ресурсів, а також умови (механізми та інструменти), які створюються державою, організаціями й домашніми господарствами регіону для формування, розподілу та використання цих ресурсів з метою досягнення певних фінансових результатів, забезпечення розширеного відтворення та соціального розвитку. Автор вказує на: необхідність наявності власних джерел фінансування, які забезпечують основні потреби регіону; можливості залучення в необхідних обсягах ресурсів зовнішніх джерел на прийнятних умовах; формування обсягів ресурсів при допустимому рівні ризику; наявність інститутів, які забезпечують ефективність управління фінансами регіону [6, с. 64–65].

Враховуючи існуючі підходи щодо визначення змісту дефініції фінансового потенціалу, пропонуємо під фінансовим потенціалом концесійної діяльності розглядати органічну спроможність концесійних суб'єктів щодо генерування фінансових ресурсів у відповідності до попередньо сформованої оптимальної структури капіталу, а також здатність формування резерву латентних джерел спрямованих на покриття

оперативних потреб у фінансовому забезпеченні, в разі розбалансування грошових потоків концесіонера з метою його результативного та безперебійного функціонування.

Наведене визначення фінансового потенціалу концесійної діяльності дає можливість виділити такі головні аспекти, що визначають його як економічну категорію:

1. Обсяг фінансового потенціалу характеризується обсягом та структурою фінансових ресурсів, які перебувають у розпорядженні концесіонера і необхідні для забезпечення ефективності його функціонування.

2. Фінансовий потенціал концесіонера визначає його здатність акумулювати фінансові ресурси необхідні для забезпечення безперервності процесів розширеного відтворення та своєчасного виконання умов концесійної угоди.

3. Фінансовий потенціал концесіонера безпосередньо відображає результативність його економічної діяльності, опосередковано відображає результативність економічної діяльності регіону.

4. Фінансовий потенціал є резервом економічного захисту концесіонера від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх чинників.

5. Фінансовий потенціал передбачає наявність інституційного забезпечення, що сприяє ефективному управлінню фінансовими ресурсами суб'єктів концесії.

6. Фінансовий потенціал можна представити як динамічну систему, що відображає економічні відносини та зв'язки, має просторові й часові параметри.

Діагностика фінансового потенціалу є надзвичайно важливим аспектом функціонування суб'єктів господарювання, і тому її проведення має базуватись на наступних принципах:

Таблиця 1

Показники соціально-економічного розвитку економіки України за 2010–2014 рр.

№ п/п	Показники (млн. грн.)	Роки				
		2010	2011	2012	2013	2014
1.	Валовий внутрішній продукт	1079346	1299991	1404669	1465198	1566728
2.	Темп росту до 2010 р. (%)	100,00%	120,44%	130,14%	135,75%	145,16%
3.	Дефіцит державного бюджету України	-64 684,90	-23 057,90	-50 785,70	-63 590,30	-72 030,50
4.	Темп росту до 2010 р. (%)	100,00%	35,65%	78,51%	98,31%	111,36%
5.	Граничний обсяг державного боргу України	315715,9	375643,4	424004	502480,7	968354,5
6.	Темп росту до 2010 р. (%)	100,00%	118,98%	134,30%	159,16%	306,72%
7.	Обсяг капітальних інвестицій, в т. ч.	180575,5	241286	273256	249873,4	219419,9
8.	Темп росту до 2010 р. (%)	100,00%	133,62%	151,33%	138,38%	121,51%
9.	Доходи населення	833441	963006	1099623	1160414	1 191 139
10.	Темп росту до 2010 р. (%)	100,00%	115,55%	131,94%	139,23%	142,92%
11.	Витрати населення	922174	1112776	1244721	1364755	1 447 750
12.	Темп росту до 2010 р. (%)	100,00%	120,67%	134,98%	147,99%	156,99%
13.	Заощадження населення	153277	104101	149411	113318	83 320
14.	Темп росту до 2010 р. (%)	100,00%	67,92%	97,48%	73,93%	54,36%
15.	Депозити домашніх господарств	275093	310390	369264	441951	418135
16.	Темп росту до 2010 р. (%)	100,00%	112,83	134,23	160,65	151,99
17.	Депозити, залучені депозитними корпораціями	416650	491756	572342	669974	675093
18.	Темп росту до 2010 р. (%)	100,00%	118,02	137,36	160,8	162,02
19.	Фінансові результати підприємств до оподаткування	58334,0	122210,0	101884,7	29283,2	-517368,2
20.	Темп росту до 2010 р. (%)	100,00%	209,50%	174,66%	50,20%	-886,91%
21.	% підприємств, які одержали збиток (%)	41,0	34,9	35,5	34,1	33,7
22.	Темп росту до 2010 р. (%)	100,00%	85,12%	86,59%	83,17%	82,20%

Джерело: складено авторами за даними Державної служби статистики України

- системності – здійснення діагностики фінансового потенціалу концесійної діяльності має охоплювати всі сфери і напрями діяльності концесійного суб'єкта з метою комплексного виявлення загроз та можливостей, які здійснюють вплив на спроможність його формування;
- об'єктивності – забезпечення достовірності діагностики фінансового потенціалу концесійної діяльності можливо досягти лише у разі використання точної, реальної статистичної інформації та апробованих методів з метою мінімізації суб'єктивності дослідження або неточності оцінки;

- економічної обґрунтованості – витрати пов'язані з забезпеченням діагностики фінансового потенціалу концесійної діяльності повинні бути компенсовані позитивними результатами її впровадження;
- наукової обґрунтованості – діагностика фінансового потенціалу концесійної діяльності має спиратись на застосування сучасних апробованих методів та підходів щодо її реалізації з метою унеможливлення суб'єктивного тлумачення результатів її здійснення;
- динамічного порівняння – діагностики фінансового потенціалу концесійної діяльності повинна носити періодичний характер;

Рис. 1. Механізм діагностики фінансового потенціалу концесійної діяльності

Джерело: складено авторами

дичний характер, пов'язаний з необхідністю забезпечення аналітичного порівняння результатів діагностики за різні періоди часу і забезпечення їх співставлення з метою дослідження тенденцій та розробки напрямів розвитку концесійних об'єктів.

Показники соціально-економічного розвитку економіки України за 2010–2014 рр. засвідчують неспроможність держави до формування достатнього фінансового потенціалу необхідного для забезпечення процесів розширеного відтворення об'єктів державної та комунальної власності (табл. 1).

Неможливість формування достатнього фінансового потенціалу державою обумовлена зростанням дефіциту державного бюджету України з 64 684,90 млн. грн. у 2010 р. до 72 030,50 млн. грн. у 2014 р., а також зростанням граничного обсягу державного боргу з 315 715,9 до 968 354,5 млн. грн.

Обмежена можливість формування фінансового потенціалу суб'єктами господарювання підтверджується їх низькою результативністю функціонування. Так, протягом 2014 р. підприємства одержали 517 368,2 млн. грн. збитку, а відсоток збиткових підприємств становив 33,7%. Збільшення обсягу депозитів домашніх господарств на 151,99%, а також обсягу депозитів, залучених депозитними корпораціями, на 162,02% протягом аналізованого періоду, нівелюється інфляційними процесами, притаманними вітчизняній економіці.

Особливістю сучасної вітчизняної економіки є залучення значної частки інвестицій в реальний сектор через комерційні банки, що спричиняє значне здороження позикових фінансових ресурсів, а також знижує їх доступність та обмежує споживання. Саме тому удосконалення науково-методичних підходів до діагностики фінансового потенціалу має безпосередній вплив на його достатність та якість формування, а також виступає одним з пріоритетних завдань переважної більшості суб'єктів господарювання. Загальний механізм діагностики фінансового потенціалу концесійної діяльності наведено у вигляді схеми на рис. 1.

Запропонований механізм діагностики фінансового потенціалу концесійної діяльності передбачає розробку системи показників-індикаторів, серед яких можна виділити загальні (визначають обсяг та достатність фінансових ресурсів), а також індивідуальні (визначають структуру джерел формування та напрямів витрачання фінансових ресурсів). Діагностика фінансового потенціалу реалізації концесійних проектів передбачає здійснення діагностики фінансового потенціалу концесіонера, об'єкта концесії, а також зовнішнього середовища, сформованого регуляторною політикою органів влади.

Запропонований механізм також передбачає можливість діагностики кумулятивного впливу концесійної діяльності на фінансовий потенціал національної економіки, а також формування передумов її сталого розвитку.

Висновки. Систематичні зусилля держави, спрямовані на забезпечення результативності функціонування об'єктів державної та комунальної форм власності, на даний час, на жаль, не принесли очікуваних результатів. Крім того, більшість серед задекларованих напрямів реформування та розвитку зазначених об'єктів продовжують носити декларативний характер, що в першу чергу обумовлено обмеженістю бюджетного фінансування, а також обмеженістю фінансового потенціалу, спрямованого на їх реалізацію, у профільних суб'єктів господарювання. Використання протягом багатьох років

лише залишків наявного технічного та фінансового потенціалу об'єктів державної та комунальної власності спричинило погіршення якості їх товарів, робіт та послуг, унеможливило реалізацію принципу безперервності їх споживання, а також спричинило виникнення ознак техногенної кризи. Зазначені причини обумовлюють необхідність системних змін, спрямованих на відновлення їх фінансового та технічного стану. Однією з головних перешкод відновлення результативності функціонування об'єктів державної та комунальної власності є необхідність генерування значного фінансового потенціалу, спрямованого на забезпечення ревіталізації профільних суб'єктів господарювання. Використання концесійної форми управління об'єктами державної та комунальної власності дозволить залучити необхідний обсяг фінансового забезпечення, підвищити результативність функціонування концесійних об'єктів, а також забезпечити безперебійне споживання концесійних товарів, робіт та послуг належної якості. Проте, враховуючи надзвичайно важливу роль фінансового забезпечення концесійного об'єкта у результативності його функціонування та спроможності вчасного виконання концесійної програми, надзвичайно важливим аспектом його функціонування є діагностика його фінансового потенціалу на всіх етапах функціонування та розвитку. Своєчасна діагностика фінансового потенціалу концесійної діяльності дозволить скоротити можливі зовнішні та внутрішні ризики функціонування концесійного об'єкта, сприятиме оперативному та адекватному реагуванню на загрози оточуючого середовища. Відновлення технічного та фінансового стану об'єктів державної та комунальної форм власності сприятиме не лише забезпеченню результативності їх функціонування, але й створить необхідне підґрунтя сталого розвитку національної економіки.

Література:

1. Економічна енциклопедія : у 3-х т. Т. 3 / Ред. кол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К. : Академія, 2002. – 952 с.
2. Демчишак Н.Б. Формування фінансового потенціалу інвестиційної діяльності в економіці України : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Н.Б. Демчишак. – Львів, 2011. – 24 с.
3. Коваленко М.А. Фінанси регіону : [навч. посіб.] / М.А. Коваленко, Т.О. Мацієвич [та ін.]; за ред. проф. М.А. Коваленка. – Херсон : Олді-Плюс, 2010. – 312 с.
4. Іоненко К.В. Формування та оцінка фінансового потенціалу регіону : автореф. дис. ... к. е. н. : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / К.В. Іоненко. – К., 2007. – 21 с.
5. Козоріз М. Концептуальні засади управління фінансовим потенціалом регіону / М. Козоріз, І. Сторонянська // Економіст. – 2011. – № 5. – С. 24–27.
6. Голодова Ж.Г. Формирование и управление финансовым потенциалом региона в целях обеспечения его экономического роста : дис. ... д. э. н. : спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / Ж.Г. Голодова. – Москва, 2010. – 331 с.

Забаштанский М.М., Роговой А.В. Диагностика финансового потенциала концессионной деятельности в Украине

Аннотация. В статье исследована роль концессионной деятельности в обеспечении эффективной системы управления объектами государственной и коммунальной собственности, а также формирование базисных предпосылок устойчивого развития национальной экономики. Доказано, что результативность концессионной деятельности напрямую зависит от имеющегося

финансового потенциала. Обоснована необходимость совершенствования методики диагностики финансового потенциала концессионной деятельности независимо от имеющихся объемов финансового обеспечения концессионера. Предложен механизм диагностики финансового потенциала концессионной деятельности с целью усовершенствования политики финансово обеспечения концессионеров.

Ключевые слова: финансовый потенциал, диагностика финансового потенциала, концессионная деятельность, финансовое обеспечение, финансовый потенциал концессионной деятельности.

Zabashanskiy M.M., Rogovyi A.V. Theoretical and practical aspects of pricing housing and communal services of Ukraine

Summary. In the article the role of concession activities to ensure effective management of state and municipal property, as well as forming the basic prerequisites for sustainable development of the national economy. Proved that the impact of concession depends on the available financial capacity. The necessity of improving the methods of diagnosis of the financial potential concession regardless of the volume of available financial security concessionaire. A diagnosis of the financial mechanism of the potential concession, in order to improve financial security policies concessionaires.

Keywords: financial capacity, financial capacity diagnostics, concession operations, financial security, the financial potential of the concession activity.